

Aktuelle forhold i den romersk-katolske kirke i Nederland

AV SVEN OPPEGAARD

Dette er den første av tre artikler om den katolske kirke i Nederland. I de første årene etter den annen verdenskrig gikk den katolske kirke sterkt frem i Nederland, og i Europa var det i etterkrigstiden bare Frankrike som sendte flere romersk-katolske misjonsprester til de unge kirkene enn Nederland. Den katolske kirke i Nederland står derfor sentralt i misjonssammenheng.

Det er også helt klart at sølibatproblemet er av vital betydning for en misjonerende kirke. Det gjelder, som denne artikkel viser, rekrutteringen. Men det gjelder i høy grad også tjenesten i de unge kirkene, positivt og negativt. Til de betenkelige konsekvenser hører sterkt økte økonomiske byrder for menigheter som eventuelt i fremtiden vil måtte lønne familieforsørgere istedenfor ungarer.

N.B.-H.

Sølibat-problemet

Fremfor noe er det vel debatten omkring prestesølibatet som har vakt internasjonal oppmerksomhet med hensyn til den katolske kirke i Nederland de siste årene. Det er kjent at de nederlandske biskopene i 1970 gikk inn for at prester under visse omstendigheter skulle kunne fortsette i sin prestetjeneste selv om de giftet seg. Og først og fremst: Det burde åpnes adgang for gifte menn til å bli ordinert til prester. Dog gikk ikke biskopene inn for å oppheve forbindelsen fullstendig mellom presteembetet og kravet om sølibat. Sølibatet skulle fremdeles være det normale krav til vordende prester.

Denne beslutningen var biskopenes reaksjon på det som var skjedd under femte sesjon av det såkalte *Pastoralkonsil* – et landsomfattende kirkemøte av omtrent samme karakter som det norske bispedømmesrådenes fellestråd. Her hadde et stort flertall tidligere samme år gått inn for full frivillighet i spørsmålet om sølibat for prester. Regelen om prestesølibat er, som en vet, ikke en del av den romersk-katolske dogmatikk, men er en kirkelig lov. Derfor kan den i prinsippet endres.

I.

Den senere tids debatt om prestesølibatet i den romersk-katolske kirke går for en stor del tilbake til 1959 da den italienske dominikaneren *Raimondo Spiazzi* betraktet muligheten av gifte prester «visse steder, innen visse grenser og under visse omstendigheter».¹

Han måtte trekke sine synspunkter tilbake. Men i 1963 kom en bok som for alvor skulle bringe liv i debatten. Det var «*Condition du prêtre: mariage ou célibat*» av *Pierre Hermand*, dominikansk prior i Marceilles som måtte trekke seg ut av ordenen for å kunne utgi boken.

Diskusjonen om sølibatet var således livlig i den katolske kirke på den tid da det 2. Vatikankonsil ble holdt. Paven intervenerte imidlertid personlig under Vatikankonsilets fjerde sesjon for å forhindre at spørsmålet ble diskutert der, og konsilet har ikke i seg selv gitt foranledning til noen debatt om prestesølibat. For pave Paul VI er prestesølibatet ikke et emne hvor det i kirken kan diskuteres for eller i mot. Det er gitt i kirken som en umistelig arv, og biskopenes ansvar er å fremheve og forsvare dets betydning og verdi.

II.

I Nederland fikk imidlertid debatten om sølibatet etterhvert stor styrke. Og i 1970 var temaet der – til forskjell fra andre land – grundig gjenomdiskutert.

Noe av den ytre foranledning for diskusjonen om sølibatet i Nederland ligger i problemet med den lave rekruttering til presteyrket og det store antall prester som gifter seg og således må forlate sitt embete.

Debatten ble intens i 1965-66 da hele 45 prester gikk ut av preste-tjenesten. Men det skulle vise seg å bare være begynnelsen. I 1967 gikk 74 prester ut, og i 1968 hele 155. Et høydepunkt ble nådd i 1969 med 244 uttreddelser. I 1971 var tallet 217. Tilgangen på prester sank på sin side i denne tiden etter de samme proposjoner. I 1965 ble 237 nye prester ordinert. I 1971 bare 42.²

Det er ikke rekrutteringsproblemet alene som ligger under debatten om sølibatloven i Nederland. Og heller ikke er det realistisk å regne med at en opphevelse av sølibatet automatisk vil løse dette problemet.

1 *Herder Correspondence* 1970 s. 73.

2 *Kaski/De Horstink: Vijf jaar kerkontwikkeling in Nederland 1967-1971*, s. 45. Utrecht 1973.

Men det er hevet over tvil at en stor del av de prestene som har giftet seg ville ha fortsatt i sin prestedtjeneste dersom det hadde vært adgang til det.

At det blant prestene var en utbredt stemning for å endre sølibatsloven ble konstatert i 1968 da biskopene tok initiativet til en undersøkelse om dette. Av alle spurte var det 83% av prestene som svarte og 75% som gikk inn for en adskillelse av sølibat og presteembete.³

Mentaliteten i menighetene endret seg også raskt med hensyn til sølibatspørsmålet i slutten av 60-årene. Biskop Bekkers som nederlenderne elsket, bidro til å øke forståelsen for de prestene som fant det rett å tre ut, da han like før sin død talte til deres forsvar i en preken.

Men det er samtidig ingen tvil om at det økende antall av prester som forlot sitt embete, hvorav en del også hadde meget sentrale stillinger, skapte sterk spenning innenfor den nederlandske katolske kirke. Ulike pressgrupper gjorde seg gjeldende både i den ene og den andre retning. Presteforeningen *Septuagint* gikk sterkt inn for å støtte prester som ville fortsette sin prestedtjeneste på tross av at de hadde giftet seg. Mens den konservative gruppering *Waarheid en Leven* ble stadig mer markert i sin motstand mot den pågående utvikling.

Studentmenigheten i Amsterdam var den første menighet som gikk inn for å la sin prest H. Oosterhuis (som også er kjent i Norge gjennom sine dikt) være deres prest selv om han er gift, uansett hva slags standpunkt kirkens ledelse måtte ta til det. Det var i 1970. Etter det stilte en del andre spesielle menigheter seg i samme stilling. Noen slike menigheter, deriblant den nevnte studentmenigheten i Amsterdam fungerer fremdeles, og sammen med de såkalte «kritiske» menigheter danner de en avant-garde i kirken uten at de lenger er anerkjente av biskopene som rette katolske menigheter.

III.

Debatten om prestesølibat nådde sitt høydepunkt og sin foreløpige avslutning på den offisielle kirkelige basis i og med Pastorkonsilets femte sesjon i januar 1970, og biskopenes påfølgende uttalelse om saken. Og det kan være grunn til å redegjøre kort for Pastorkonsilets behandling av saken og den påfølgende reaksjon fra Rom.

3 *Archief voor de geschiedenis van de katholieke kerk in Nederland*, Jaarg. 16, 1971–1, s. 88.

Et arbeidsdokument som mer enn noe dannet rammen for diskusjonen av prestesølibatet som var en rapport som bar tittelen: «For en fruktbar og fornyet utøvelse av embetsfunksjonen.» Dette dokumentet hadde som utgangspunkt en sosiologisk definisjon av kirken som en samling av mennesker rundt evangeliet om Jesus Kristus. I denne samling er skillet mellom lekmann og prest sekundær. I den første fase av kirkehistorien var kirkens organisasjon, i følge dokumentet, alltid bygget opp etter aktuelle, lokale forhold. Kun visse basisfunksjoner gjorde seg gjeldende for den kirkelige tjeneste: Forkynnelse, katekese, sakramentforvaltning, sjelesorg osv. Rapporten gikk, med utgangspunkt i dette, inn for et fleksibelt opplegg for tjenesten i menighetene i dag, hvor det skulle være rom for ulike mønstre og hvor spørsmålene om sølibat og ordinasjon av kvinner lettere kan finne en løsning.

Dette arbeidsdokumentet møtte adskillig kritikk. Blant annet fordi det manglet bibelsk og kirkerettslig substans. Ikke desto mindre ble det akseptert av Pastoralkonsilet og biskopene som debattgrunnlag. Og det er ikke tvil om at selve den tilnærmede til problematikken, selve det kirkesyn som uttrykkes i dette dokumentet, har bidratt til å bringe pastoralkonsilet og den nederlandske kirke i miskreditt i Rom. I et brev til kardinal Alfrink og de nederlandske biskoper av 24. desember 1969 gjør paven det klart at noen av de læremessige utsagn i dokumentene til den femte sesjon av Pastoralkonsilet «gjør oss bekymret, og synes oss å gi grunnlag for alvorlige reservasjoner».⁴ Paven legger i sitt brev frem sitt syn på en del enkeltheter i denne sammenheng.

Ved denne femte sesjon av Pastoralkonsilet var pavens nuntius også fraværende. En gest som skapte ikke liten misnøye blant deltakerne. Kardinal Alfrinks oppgave i denne utvilsomt kritiske tiden var å forsøke å oppklare misforståelser og korrigere gale opplysninger som gjorde seg gjeldende omkring Pastoralkonsilet ikke minst innenfor kurien. Både før og under den femte sesjon hadde han flere samtaler med paven selv. Det lyktes ham i alle fall å holde forbindelsen med pavestolen åpen.

Vi kan ikke her gå i detalj når det gjelder behandlingen av den omtalte rapporten og sølibatsspørsmålet under Pastoralkonsilet. La oss bare nevne følgende:

Motstanderne mot opphevelse av sølibatet hadde en dyktig talsmann i frater Haye van der Meer S. J. som gjorde gjeldende at det å være prest var mer enn en funksjon, det var et liv. Kirken er ikke en samling omkring et ideal, men den er knyttet til en person. «Kristus gir oss

4 *Herder Correspondence* 1970 s. 82.

kirken, og det i sin egen person. Den er ikke bare basert på den inspirasjon som kommer fra ham». Ut fra dette gikk han inn for fortsatt obligatorisk sølibat for prestene. Forkjemperne for en lempelse på sølibatskravet hevdet på sin side at sølibatet er en stor verdi for kirken. Men i dagens situasjon virker det ikke slik, og derfor må det gjøres frivillig for at det skal få sin verdi tilbake.⁵

Avstemningen ga som tidligere nevnt overveldende flertall for full adskillelse av sølibat og presteembete. Vedtaket ble moderert noe av bispemøtet, slik at biskopenes linje primært ble å forsvare adgangen for gifte menn til å bli presteviet, men at de under visse omstendigheter også ville tillate at prester skulle kunne fortsette i sitt embete selv om de giftet seg. Det var imidlertid aldri på tale for biskopene å gjennomføre denne linjen uavhengig av den katolske kirke forøvrig.

Det har vært diskutert hvorvidt Pastoralkonsilet på tross av et demokratisk valg av delegater muligens allikevel ikke var representativt for hele den nederlandske kirkeprovins. Det ble bl. a. hevdet at det overveiende var progressive prester og lekfolk som kvalifiserte seg til valgbarhet i slike sammenhenger. Denne tesen er det vanskelig å ta stilling til. Det som en imidlertid må kunne slå fast, er at pastoralkonsilets vedtak stemmer overens med den holdning til sølibatet som et flertall innenfor kirken hadde, ifølge tidligere meningsmålinger.

IV.

Da Mgr. Fausto Vallainc, Vatikanets pressetalsmann, ble bedt om kommentarer etter avslutningen av Pastoralkonsilets femte sesjon, reiste også han tvil om forsamlingen var helt representativ. Forøvrig hadde Rom, sa han, «ingen ting å si». Det var et møte av en konsultativ forsamling, og hadde derfor ingen juridisk verdi.

En reaksjon fra Rom som vakte betydelig overraskelse, var at l'Osservatore Romano midt i januar 1970 offentliggjorde det brevet fra paven vi nevnte ovenfor til kardinalen og de nederlandske biskopene av 24. desember 1969. De synspunkter på det forestående møtet som paven uttrykker her, hadde biskopene tatt til følge så nær som dette ene at paven overhodet ikke ønsket sølibatspørsmålet diskutert. Når nå dette brevet ble offentliggjort, var det som om paven ignorerte biskopenes oppfølgelse av hans ønsker.

Heller ikke her kan vi gå i detalj. Men det kan være av interesse å legge merke til et avsnitt i brevet hvor paven gir et generelt uttrykk for sitt syn på forholdene i Nederland:

⁵ Ibid. s. 78–79.

«Vi forstår godt, ærede brødre, den vanskelige situasjonen dere står i, overfor nye tendenser som i de senere årene er kommet særlig tydelig frem i Holland. Det er klart at det ikke er hierarkiet som skaper disse vanskelighetene. Hierarkiet finner dem på sin vei, og må ta stilling til dem. Videre er det langt fra vår intensjon å bagatellisere alt det gode som skjer i deres bispedømmer på så mange områder. Men vårt ansvar som hyrde for den universelle kirke tvinger oss til å spørre dere i full åpenhet ut fra faren for slike avvikelser som kunne skade troen alvorlig hos den nederlandske katolske befolkning: Hva tror dere vi kan gjøre for å hjelpe dere, for å styrke deres autoritet, for at dere bedre skal kunne overkomme de nåværende vanskeligheter i den nederlandske kirken?»

Paven skulle selv komme til å besvare sitt spørsmål ved kort tid etter å utnevne til biskop i Rotterdam bispedømme en av de menn som sterkest hadde kritisert biskopene og deres standpunkt under Pastoral-konsilet, den unge kapellan dr. A. Simonis. Og vel et år etter utnevnte paven en like ung og enda mer konservativ biskop til bispestolen i Roermond, J. Gijsen. Begge ble utnevnt utenom de innstillingene som domkapitlene hadde gjort. Og den sistnevnte av de to kalte paven til Rom for at han kunne ordinere ham selv.

Disse biskopene har som ventet tatt et meget avgjort standpunkt i sølibatsspørsmålet. Og de har gjort sitt syn gjeldende også hva angår de teologiske lærere. Inntil det siste har det vært praktisert en annen og mer liberal holdning til giftermål blant disse enn blant prester i menigheter og ordner. Noe av grunnen til dette er at nattverdforvaltningen, som er hovedsaken i den katolske prestatjeneste, ikke faller inn under en teologisk lærers yrkesutøvelse. Roms offisielle tale i saken (*Normae ad abparandas*) er imidlertid klar: Prester som er engasjert i presteutdannelse må avskjediges dersom de forlater sitt sølibat. Og dette akter de to nye biskopene å gjennomføre. Senest høsten 1974 krevde biskop Simonis at en dosent ved den teologiske høyskolen i Amsterdam skulle trekke seg tilbake som følge av sitt giftermål. Biskop Gijsen på sin side har gått en annen vei. Han har nektet å anerkjenne den teologiske høyskolen i Heerlen, og har tatt presteutdannelsen i sin egen hånd ved å gjenopprette det gamle presteseminaret i sitt bispedømme.

Dette i og for seg indirekkelige problemet har imidlertid den konsekvens at spørsmålet oppstår om det fortsatt er berettiget med den statsstøtten som de fem teologiske høyskolene mottar. Forutsetningen er jo at de skal kvalifisere til prestatjeneste.

V.

Kirkelig sett er sølibatspørsmålet i dag bygget inn i et større problem-kompleks. For Rom er sølibatet blitt noe av en sjibbolett på rettroenhet, mens det for de progressive er blitt den sak hvor problemet i forholdet mellom den lokale kirke og kurien bedre enn noe annet sted kommer til uttrykk.

Neppe noen regner med at Roms holdning til sølibatet vil bli endret i den nærmeste fremtid. På den annen side er spenningene innen den katolske kirke i dag så sterke, ikke bare i Nederland, at en må regne med at det i tiden som kommer, vil føre til økende polarisering eller til mer gjennomgripende reformer. Og i begge disse tilfeller vil det helhetsbildet hvor sølibatsproblemet stiller seg, uten tvil forandres.